

Grunnlovsforslag 6

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Kirsti Bergstø, Audun Lysbakken og Heikki Eidsvoll Holmås

Dokument 12:6 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Kirsti Bergstø, Audun Lysbakken og Heikki Eidsvoll Holmås om endring i § 25 (forbud mot atomvåpen på norsk jord)

Til Stortinget

Bakgrunn

Einar Gerhardsen proklamerte «ingen atomvåpen på norsk jord i fredstid» på Nato-toppmøtet i Paris i 1957. Denne politikken har ikke bare unison politisk støtte i Norge, men har også tydelig aksept blant våre allierte.

Dagens tilstand er imidlertid ingen garanti for fremtiden. En reversering av politikken om at Norge skal være atomvåpenfritt kan når som helst skje ved et flertall i Stortinget. Det er derfor forslagsstillernes syn at det verdigrunnlaget som representeres gjennom at Norge er atomvåpenfritt territorium, bør grunnlovfestes.

Utover 1950-tallet vokste det frem en stadig sterkere motstand i Norge mot atomopprustning. Spesielt inntrykk gjorde de sovjetiske prøvesprengningene over Novaja Semlja bare vel 60 mil fra Kirkenes. Det vakte voldsom oppsikt da man i januar 1958 fikk meldinger om at det var funnet økende mengder radioaktivt strontium 90 i melken. Angsten for atomvåpnene grep om seg i befolkningen.

I 1957 appellerte nobelprisvinnerne Linus Pauling og Albert Schweizer i Norge mot prøvesprengningene. Dette bidro sterkt til å mobilisere opinionen. Schweizers appell samlet en kvart million underskrifter i Norge. I juni 1958 gikk det første demonstrasjonstoget mot prøvesprengningene i Oslo og samlet 5 000 deltakere. Da sprengningene fortsatte, mobiliserte dette til enda større demonstrasjoner.

Samtidig oppsto det en betent situasjon etter Ungarn-oppstanden i 1956. Mange arbeidet for utplassering av amerikanske atomvåpen i alle NATOs medlemsland, inkludert Norge. Innen Arbeiderpartiet var meningene delte. Utenriksminister Lange hevdet at Norge ikke kunne reservere seg mot NATOs linje, fordi dette ville være det samme som å melde seg ut. Andre var mer skeptiske. Et benkeforslag om at ingen atomvåpen skulle lagres på norsk jord, ble enstemmig vedtatt på Arbeiderpartiets landsmøte i 1957. Likevel vakte det stor oppmerksomhet da statsminister Gerhardsen utvetydig slo fast på et NATO-toppmøte i desember 1957 at Norge ikke ønsket atomvåpen i Norge.

Om rustningskontroll og forslaget

Et grunnlovsforslag om å forby produksjon, innførsel, bruk og utplassering av atomvåpen på norsk jord må ses i et større perspektiv enn Norge alene. Det er bred politisk enighet om at Norge skal spille en fortsatt pådriverrolle for internasjonal rustningskontroll og nedrustning. Et enstemmig storting støttet opp om dette ønsket gjennom behandlingen av Nedrustningsmeldingen i 2008 (St.meld. nr. 27 (2007–2008) – om nedrustning og ikke-spredning, jf. Innst. S. nr. 29 (2008–2009)).

Å imøtekomme ambisjonen om en atomvåpenfri verden vil kreve en samlet global innsats på flere arenaer, samt at noen går foran og viser hvordan dette kan gjøres i praksis. Å introdusere nasjonal grunnlovsgivning som forbyr bruk, produksjon, utplassering og introduksjon av atomvåpen i Norge er en naturlig del av denne innsatsen.

I løpet av de siste årene har også kraften i arbeidet for atomvåpen-nedrustning økt betraktelig, ledet an av Obamas «reset»-initiativ overfor Russland og Ban Ki-moons fempunktplan for atomnedrustning. På

tilsvarende måte har både FNs sikkerhetsråd og NATO fremhevet at det nettopp er en atomvåpenfri verden som er vår felles ambisjon. Dette ledet til Ikke-spredningsavtalens tilsynskonferanse i mai 2010, hvor følgende tekst ble vedtatt:

«All States need to make special efforts to establish the necessary framework to achieve and maintain a world without nuclear weapons.»

På det internasjonale nivået har Norge en lang og god tradisjon i å være blant de absolutt mest progressive på dette feltet. Dette grunnlovsforslaget befester noe av denne tradisjonen også i Grunnloven. Forslaget er også en oppfølging av våre internasjonale forpliktelser ved at vi med dette yter en ekstra innsats for å legge til rette for en verden uten atomvåpen i eget lovverk. Som sluttdokumentet fra den ovennevnte tilsynskonferansen også vektlegger, er det avgjørende at stater bidrar til rettsliggjøring av atomnedrustningspolitikk slik dette grunnlovsforslaget gjør.

I det nevnte sluttdokumentet poengterer statene på konferansen deres «deep concern at the catastrophic humanitarian consequences of any use of nuclear weapons, and reaffirm[ed] the need for all states at all times to comply with applicable international law, including international humanitarian law».

Annen tilsvarende lovgivning i andre land

Mange land har innført tilsvarende og strengere lovgivning enn det som her foreslås for å forby atomvåpen nasjonalt. I det neste følger en gjennomgang av denne lovgivning i New Zealand, Filippinene, Østerrike, Mongolia og Bangladesh.

I New Zealand sementerte man landets antiatomvåpenpolitikk i New Zealand Nuclear Free Zone, Disarmament, and Arms Control Act i 1987. Denne lovgivningen forbyr produksjon, introduksjon og oppbevaring av atomvåpen i landet. Lovgivningen ulovliggjør også landets borgeres handlinger som bidrar til at andre personer gjør dette. Slike handlinger er også forbudt for alle som handler på vegne av New Zealand, hvor som helst i verden. Lovgivningen forbyr også transport av atomvåpen på land eller i internasjonalt farvann, og dertil oppbevaring i landets havner. Selv sivile atomdrevne fartøy forbyr ferdsele innaskjærs gjennom denne lovgivningen. Lovgivningen gir også statsministeren rett til å nekte internasjonale fly å lande i New Zealand om de bærer atomvå-

pen. New Zealands lovgivning på dette feltet er blant de sterkeste i verden, ved at denne også umuliggjør inntreden i atomparaplyer.

I 1987 adopterte Filippinene et grunnlovstillegg som konstaterer at landet adopterer og vil forfølge en politikk for et atomvåpenfritt Filippinene (Nuclear Weapons-Free Provision in the Philippine Constitution: Artikkel II, seksjon 8, i grunnloven av 1987). Denne grunnlovfestede politikken innebærer at regjeringen ikke kan lagre, eller tillate andre å introdusere, atomvåpen på filippinsk territorium. Videre forbyr grunnloven fly, skip og kjøretøy som bærer atomvåpen, å ankomme landet. Denne politikken har vært et effektivt redskap for å bygge nasjonal sikkerhetspolitisk autonomi. Eksempelvis kan landets beslutning fra 1992 om å avslutte avtalen med USA om militære baser i landet anses som et resultat av dette.

I 1992, samme år som de siste russiske troppene trakk seg tilbake fra Mongolia, proklamerte Mongolia i FNs generalforsamling at landets territorium skulle erklæres atomvåpenfri sone. Denne loven forbyr individer, legale personer og fremmede stater å anskaffe, være i besittelse av eller ha kontroll over atomvåpen. Loven forbyr også utvikling, produksjon, stasjonering, utplassering, transport, dumping og testing av atomvåpen på Mongolias territorium. I dette forbudet mot atomvåpen inkluderes også annet radioaktivt materiale produsert for våpenformål. Mongolias lovgivning er unik ved at en stat unilateralt erklærer seg som atomvåpenfri sone under FN. Denne lovgivningen forplikter derfor FNs sikkerhetsråd til å koordinere den internasjonale institusjonaliseringen av Mongolias atomfrie status.

Japan er det landet som i størst grad har kjent atomvåpenenes virkning. På tross av at Japan, som Norge, har underlagt seg amerikansk atomvåpenparaply, har Japan etablert en tydelig anti-atomvåpenlinje etter krigen. De tre atomvåpenprinsippene i japansk politikk ble formulert av statsminister Sato i 1967, tre år etter at Kina hadde testet sitt første atomvåpen. Disse tre prinsippene sier at Japan ikke skal introdusere, produsere eller besitte atomvåpen. Dette ble formulert i en parlamentarisk resolusjon i 1971, selv om prinsippene aldri er blitt lovfestet. Hver eneste sittende statsminister siden Sato har imidlertid konfirmert at disse tre prinsippene ligger til grunn for japansk atomvåpenpolitikk.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

§ 25 nytt tredje ledd skal lyde:

Atomvåpen må ikke produseres, innføres, brukes eller utplasseres i riket.

–

Atomvåpen må ikkje produserast, førast inn, brukast eller setjast ut i riket.

Alternativ 2:

§ 25 nytt fjerde ledd skal lyde:

[Som alternativ 1]

30. september 2016

Kirsti Bergstø

Audun Lysbakken

Heikki Eidsvoll Holmås

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

